

רק אז ינוח רבין על משכבו בשלום, שאול אריאלי

"הארץ", 7 בנובמבר 2017

רבין היה מתהפך בקברו למשמע שלל ההצעות "מחוץ לקופסה" לפיתרון הסכסוך, שפושות לאחרונה, ברוח "לא צריך לפנות התנחלויות", "מובלעות בריבונות ישראלית", או מגוון קונפדרציות, פדרציות, אוטונומיות מחוזיות, מולדת משותפת ודומיהן. מעניין שדווקא בסמיכות ליום השנה ה-22 לרצח ראש הממשלה יצחק רבין, מפעל ההתנחלות שמחוץ ל"גושים" זוכה לחיבוק של תומכי פתרון שתי המדינות, בין אם אלו פוליטיקאים, פעילי שטח או מומחים. גם אם מאחורי הצעות אלו עומדת כוונה כנה להתגבר על מה שנתפש בעיני רבים כמכשול להסדר קבע, ומתוך צורך להפחית את מחיר הפינוי הלאומי והאישי ממחיר ההסכם, הרי שהצעות אלו, בשל השפעתן על תודעת הצבור, עשויות לתרום הרבה יותר ממהלכי ממשלות נתניהו לחיזוקן ולגידולן של ההתנחלויות המבודדות, המאיימות על פתרון שתי המדינות.

תוואי גדר ההפרדה התקבע בקרב הצבור הישראלי כמייצג יותר מכל את גבול הקבע בין ישראל לפלסטין באם ייכון הסכם, ואין זה משנה שחלקים ממנו, כמו "אצבעות" אריאל וקדומים נדחו על ידי הפלסטינים במשאים ומתנים. כלומר, מבחינתם של הישראלים, הגדר מותחת קו בין ההתנחלויות שאפשר ויישארן בריבונות ישראל, ובין אלו שתיאלצנה להתפנות. כפי שאמר בדצמבר 2007 שר הביטחון דאז, אהוד ברק "...כאשר אנו בונים גדר, ברור שיש אזורים שהם מעבר לגדר, וברור שבהסדר קבע... האזורים מעבר לגדר לא יהיו חלק ממדינת ישראל". כמו כן, תוואי הגדר נתפס המאפשר הסדר קבע עם חילופי שטחים, אפילו בקרב ראשי יש"ע כפי שהתבטאו עם הקמתה - "ניסינו לשבש את התכנית להקים את הגדר על הקו הירוק, אבל אם נהיה כנים עם עצמינו, לא הצלחנו לשבש את התוואי הזה עד כדי שיבוש היכולת להקים מדינה פלסטינית".

הישראלים הפנימו זאת היטב והצביעו ברגליים, גם אם הפוך להצבעתם בידיים. שיעור הגידול השנתי של יהודים ביהודה ושומרון צלל מ-10.3% ב-1995 ל-3.4% ב-2016. בנוסף, כל שנה מאז ירד אחוז היהודים המהגרים מישראל גופא למחוז יהודה ושומרון מתוך סך כל הגידול השנתי. מ-63% ב-1995 ל-22% בלבד כ-20 שנה מאוחר יותר.

מניתוח הנתונים הדמוגרפיים ביהודה ושומרון עולה, ראשית, שב-2016 רוב הישראלים גרים ב-60 התנחלויות וב-12 שכונות במזרח ירושלים הנמצאות בתחומי תוואי הגדר - 516 אלף נפש, המהווים 84% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק. למרות השקעות חסרות תקדים של ממשלות נתניהו השונות ב-75

ההתנחלויות המבודדות, חיים בהן רק 92 אלף ישראלים. התפלגות הגידול השנתי בין שתי הקבוצות נשמר לאורך כל השנים. כלומר, במשך 50 שנה נמנעו הישראלים להגר במספרים משמעותיים ליישובים הנמצאים הרחק מהקו הירוק, משום שבהתאם להכרזות של פוליטיקאים ואישי צבור, העריכו כי אלו לא יישארו בריבונות ישראל.

שנית, ככל שהישוב קרוב יותר לקו הירוק, כך הוא גדול יותר וצומח בשיעור גבוה יותר. 13 מתוך 15 הרשויות הישראליות באיו"ש, שמספר תושביהן עולה על 5,000 נפש, ממוקמות על הקו הירוק או בצמוד לו. בשתי הערים החרדיות, מודיעין עלית וביתר עלית, מתגוררים כשליש מהישראלים ביהודה ושומרון, ושיעור הגידול במספר התושבים בערים אלו בעשור האחרון עמד על 100%-77% בהתאמה. כך גם ביישובים אורנית (גידול של 49.6%), שקד (61.1%), אלפי מנשה (33.5%) [הר גילה](#) (27%), סלעית (90%), עץ אפרים (197%), צופים (93%), גבעת זאב (49%) - כולם ממערב לגדר הבנויה. ישובים מרוחקים צמחו בשיעור נמוך, אפילו אם הינם ממערב לתוואי הגדר המתוכנן, כמו אריאל (17%) ומעלה אדומים (18.6%) או הרחק ממנו כמו חלמיש (27%) בלבד. ב-2016, למעלה משליש מהתנחלויות המבודדות (27 התנחלויות) הנמצאות ממזרח לגדר המתוכננת, סבלו מהגירה שלילית (בלטו בהן בית אל, פסגות, עפרה, ברכה ואיתמר).

ההצהרות וההצעות האחרונות גורמות לכמה דברים: ראשית, הן מבטלות, באופן שגוי, את הטענה כי ההתנחלויות המבודדות הן מכשול בפני הסדר. שנית, הן עלולות להסיר את איום החוויה הכאובה של הפינוי מעל ראשי אלו המבקשים לחסוך זאת ממשפחתם. שלישית, לאור העובדה כי בדו"ח הלמ"ס האחרון על המדד החברתי-כלכלי נמצא כי 81% מהמתנחלים גרים ברשויות המדורגות נמוך יותר מאשר חמש שנים קודם לכן, ההכרזות עלולות להעצים את הביקוש ליישובים הללו, הנהנים מהטבות מפליגות. לבסוף, הן מכרסמות בדרישה הישראלית להשאיר התנחלויות מרוחקות קמעה מהקו הירוק, כמו אפרת, בריבונות ישראל.

עובדה ראשונה: האבסורד בניסיון למצוא פיתרון לסכסוך מבלי לפנות את ההתנחלויות המבודדות הללו מצוי, בין השאר, בעובדה שרובן המכריע של ההתנחלויות המבודדות ממוקמות ב"גב ההר", והן פרי פועלה של תנועת אמנה של "גוש אמונים", תנועה השוללת לחלוטין את פתרון שתי המדינות. תושביהן עברו להתגורר שם חרף מדיניותה של ממשלת רבין. הממשלה אימצה אז מדיניות ביטחונית מוגדרת, הקובעת היכן ראוי להתיישב והיכן לא.

כך כתב רבין ב-1979: "ברמת הגולן, בבקעת הירדן, באזור ירושלים, בגוש עציון ובפתחת רפיח - כן. בשומרון - לא. ללב הגדה המערבית, המאוכלס בצפיפות על ידי ערבים, אל לנו להעביר מתיישבים יהודים.

התיישבות דרמטית כזאת יש בה מסממני הראווה וההתגרות בערבים ובארה"ב, ואין בה צורך והצדקה מבחינה ביטחונית". רבין ביקר את "גוש אמונים" בחריפות יוצאת דופן: "בגוש אמונים ראיתי תופעה חמורה ביותר - סרטן בגופה של הדמוקרטיה הישראלית. נגד תפישתם הבסיסית, הנוגדת את בסיסה הדמוקרטי של ישראל, היה הכרח להיאבק מאבק אידיאי, החושף את המשמעות האמיתית של עמדות הגוש ודרכי פעולתו."

עובדה שנייה: ההתנחלויות הללו יועדו מראש לפגוע ברציפות המדינה הפלסטינית, כפי שנכתב בתוכנית דורבלס, שכתב ראש החטיבה להתיישבות ב-1978: "...פריסת ההתנחלויות חייבת להתבצע לא רק סביב התיישבויות מיעוטים, אבל גם ביניהן... [כי זו] הדרך הטובה והיעילה ביותר שתסיר כל שמץ של ספק בעניין כוונתנו להחזיק לעולם ביהודה ושומרון". מדיניות זו צלחה. פחות מ-10 אלף הישראלים הגרים ב-15 התנחלויות מבודדות מדרום לגוש עזיון (לא כולל קריית ארבע), הביאו לביתור מחוז חברון, בו חיים 750 אלף פלסטינים, לעשרות איים במעמד A, B, ו-זאת בשל צירי הגישה ליישוביהם המבודדים במעמד C ונוכחות צה"לית חסרת תקדים לאורכם ובתוך ההתנחלויות עצמן.

מבחינת "גוש אמונים", כל אמצעי היה כשר להשגת מטרה זו. למרות ההבטחה של ממשלת ישראל כי ההתנחלויות תיבנינה רק על "אדמות מדינה", בדו"ח שהוציאה תנועת "רגבים" במאי 2015, נמצא כי לפחות 2,000 בתים בהתנחלויות אלו נבנו על אדמה פרטית בבעלות פלסטינית. על אלו יש להוסיף עשרות מאחזים לא חוקיים מבודדים אשר המשיכו והעצימו את גזל האדמות, למרות החלטת הממשלה לאמץ את דו"ח טליה ששון ולפנותן, ולמרות העובדה שזו הייתה אחת המלצות המרכזיות גם בדו"ח אדמונד לוי.

עובדה שלישית: התשובה המקורית לגזל הזה - שרבין כבר הקדים לעמוד עליו באומרו: "מעטים המקרים בתולדות היהדות שחבורה פרועה שכזאת נוטלת לעצמה מנדט בשם שמיים... הכל במסווה מאוס של אהבת ארץ ישראל, ופורצת אל הרחובות בגסות רוח להטיל אימה וטרור..." - היתה "חוק ההסדרה" האנטי דמוקרטי, המבקש להפקיע אדמות גנובות אלו מידי בעליהן.

עובדה רביעית: כל ההתנחלויות הללו הן ישובים עירוניים נטולי חקלאות ותעשייה. ברבים מהן המעסיקה הגדולה היא המועצה האזורית. ככל שהישוב קטן יותר, כך פרנסת תושביו וקיומו נסמכים על תמיכת הממשלה. למעלה מ-80% מהתנחלויות המבודדות הן בנות פחות מאלף נפש כל אחת. זה מוביל לאחת משתי אפשרויות: לפנטז כי המדינה הפלסטינית תממן את תושביה החדשים, או שמדינת ישראל תממן תושבי מדינה זרה.

באם היו מכירים בארבע עובדות בסיסיות אלו, האם היו מעלים כל אותם "חושבים מחוץ לקופסה" על דעתם לדרוש את השארת ההתנחלויות המבודדות בריבונות פלסטינית, או גרוע יותר כמובלעות ישראליות? האם הם מבקשים להתעלם מההיסטוריה של מאה שנות סכסוך ומכל ההמלצות לחלוקה, שניתנו על ידי כל הגורמים הבינלאומיים, ולזרוע במו ידינו את זרעי הפורענות הבאה? האם הם מאמינים שהפלסטינים יסכימו לקבל זאת כאשר לפי עמדתם, הם כבר ויתרו על 78% ממולדת פלסטין, וכעת רוצים לפגוע גם בכבשת הרש? אפילו בנאמו של רבין לאישורו של הסכם הביניים בכנסת, חודש לפני הירצחו, בו הפליג בגבולות ישראל, לא הזכרה ולו התנחלות מבודדת אחת. יחד עם זאת, כל ישראלי שירצה לגור בעתיד במדינת פלסטין, יוכל לעשות זאת בהליכי ההגירה המקובלים והחוקיים.

פינויים ויישובם של ישראלים בהתנחלויות מבודדות הוא אתגר גדול, אך הרבה יותר קטן ממה שרוב הצבור סבור, ואף קטן עוד יותר מהנזק שייווצר בניסיון להשאירן. מממשלת נתניהו אין לצפות לפעול בכיוון זה, יכולתה הסתכמה בפינוי עמונה הלא חוקית בעלות של 137.5 מיליון שקל למשלם המיסים הישראלי, או במתנה של מיליונים רבים למפרי החוק ממאחז מיגרן. על התומכים בפתרון שתי המדינות לחדול מחיפוש "דרכים יצירתיות" ולפעול אחרת. לעיתים רבות הדרך הקשה בהתחלה היא גם הנכונה לטווח הארוך.

ניתן להתחיל בשינוי סדרי העדיפות התקציביים, כפי שרבין קבע בממשלה שהקים ב-1992. הוא הבחין בין "התנחלויות ביטחוניות" לבין "התנחלויות פוליטיות". בקבוצה האחרונה נמצאות כל ההתנחלויות המבודדות. ממשלתו פעלה להפסיק את גידול ההתנחלויות, ביטלה חוזים לבניית בתים בהתנחלויות וסירבה לאכלס בתים שכבר נבנו (החלטה 360, מנובמבר 1992). מכאן ניתן להמשיך בחוק "פינוי פיצוי", שיפחית באופן משמעותי את מספר המפונים, חילוניים ברובם, אך גם דתיים לאומיים. ניתן גם לאפשר לתושבי בקעת הירדן, שנענו לקריאתם של יגאל אלון ורבין להתיישבות ביטחונית, וכבר חצו ממזמן את גיל ה-70, לחזור לתחומי הקו הירוק, כפי שרבים מתוכם מעוניינים לעשות. יש להשלים גם את גדר הביטחון בתוואי ביטחוני ולהכריז שלישראל אין תביעות טריטוריאליות מזרחית לה. לבסוף, יש להתחיל בתהליך מדיני, מדורג ומותנה, במעורבות אזרית ובינלאומית ליישוב הסכסוך בפרמטרים הידועים, הכוללים פינוי התנחלויות מבודדות על ידי היערכות לאומית לכך. לכל זה צריך אומץ צבורי, נחישות ואמונה כנה בדרך. אך אולי אז, רק אז, ינוח רבין על משכבו בשלום.